

AI VOSITALARI YORDAMIDA ESPDA PRODUKTIV KO'NIKMALARNI MUSTAHKAMLASH

Qarshi xalqaro universiteti o'qituvchisi

Ochilov Anvar

STRENGTHENING PRODUCTIVE SKILLS IN ESP WITH THE HELP OF AI TOOLS

Teacher at Karshi International University

Ochilov Anvar

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'qitish (ESP) doirasida produktiv ko'nikmalar – ya'ni yozish va og'zaki nutqni rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining o'rni tahlil qilinadi. AI vositalari orqali o'qituvchilarning didaktik imkoniyatlari kengaymoqda, shuningdek, o'rganuvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan, interaktiv va samarali o'quv muhiti yaratilmoqda.*

Kalit so'zlar: *English for Specific Purposes (ESP), Sun'iy intellekt (AI), Produktiv ko'nikmalar. Yozma nutq, Og'zaki muloqot, Til o'qitish texnologiyalari, ESP metodikasi, AI vositalari.*

Abstract: *This article analyzes the role of artificial intelligence (AI) technologies in developing productive skills - namely, writing and speaking - within the framework of English for Special Purposes (ESP). AI tools are expanding the didactic capabilities of teachers, as well as creating an interactive and effective learning environment tailored to the individual needs of learners.*

Keywords: *English for Specific Purposes (ESP), Artificial Intelligence (AI), Productive skills. Written speech, Oral communication, Language teaching technologies, ESP methodology, AI tools.*

So'nggi yillarda ingliz tilini o'qitishda texnologiyalarning, xususan, sun'iy intellektning qo'llanilishi ta'limning ko'plab jabhalarida sezilarli ijobiy o'zgarishlarga olib keldi. Ayniqsa, ESP (English for Specific Purposes) – ma'lum kasbiy yo'nalishlarga mo'ljallangan ingliz tili kurslarida AI vositalari orqali til

o'rgatish samaradorligi oshmoqda. Ushbu maqolada produktiv ko'nikmalar – yozish va gapirishni rivojlantirishda AI texnologiyalarining imkoniyatlari va afzalliklari ko'rib chiqiladi. Zamonaviy dunyoda ingliz tili global kommunikatsiya vositasi sifatida o'z mavqeini tobora mustahkamlab bormoqda. Ayniqsa, turli kasbiy sohalarda (tibbiyot, muhandislik, huquq, biznes, IT va boshqalar) xalqaro hamkorlik va axborot almashinuvining kengayib borayotgan sharoitida ingliz tilini maqsadli o'rganish – ya'ni **ESP (English for Specific Purposes)** – alohida e'tiborni talab qilmoqda. ESP kurslari o'rganuvchilarning kasbiy ehtiyojlariga mos tarzda ishlab chiqiladi va amaliy, kontekstual yondashuvni asos qilib oladi.

ESPda asosiy maqsad — o'rganuvchilarni o'z sohalarida samarali muloqot qilishga tayyorlashdir. Bu jarayonda ayniqsa **produktiv ko'nikmalar — yozma va og'zaki nutq** — yetakchi o'rin tutadi, chunki bu ko'nikmalar o'rganuvchining mustaqil fikr bildirish, professional matnlar bilan ishlash va real hayotiy vaziyatlarda ishtirok etish qobiliyatini belgilab beradi.

So'nggi yillarda ta'lim texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ingliz tilini o'qitishda **sun'iy intellekt (AI)** asosidagi vositalardan foydalanish keng tus oldi. AI o'quvchilarning individual ehtiyojlari va o'rganish uslublarini aniqlab, ularning o'zlashtirish jarayonini moslashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, AI yordamida interaktiv, real vaqtli fikr-mulohaza (feedback), talaffuz va grammatik tahlil kabi funksiyalar ham amalga oshirilmoqda.

Ushbu maqola ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'qitish kontekstida AI vositalarining aynan **produktiv ko'nikmalarni rivojlantirishdagi** rolini yoritishga qaratilgan. Unda AI texnologiyalarining turli shakllari, ularning afzalliklari, qo'llanilish misollari, shuningdek, mavjud cheklovlar va amaliy tavsiyalar tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — o'qituvchilar va tadqiqotchilar uchun ESP sohasida AI texnologiyalaridan oqilona foydalanish strategiyalarini taklif qilishdir. **AI texnologiyalarining ESPdagi o'rni:** ESP darslari, odatda, professional kontekstda amaliy til ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'ladi. AI texnologiyalari quyidagi yo'nalishlarda ESPga integratsiyalashmoqda:

- **Dialogli simulyatorlar** (AI chatbots): tibbiy, yuridik yoki biznes kontekstda real nutqiy muhit yaratadi.
- **AI yozuv tekshiruvchilari** (masalan, Grammarly, QuillBot): grammatik, stilistik va kontekstual xatolarni aniqlab beradi.
- **Nutq tan oluvchi va analiz qiluvchi tizimlar** (masalan, ELSA Speak, SpeakPal): talaffuz va intonatsiyani to'g'rilashda yordam beradi.
- **Personalizatsiyalangan ta'lim platformalari**: o'rganuvchining xatolarini tahlil qilib, individual yo'nalish beradi.

Produktiv ko'nikmalarni rivojlantirishdagi afzalliklar: AI vositalari yordamida:

- Talabalar doimiy ravishda yozma topshiriqlarini mustaqil tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi;
- Og'zaki mashqlar real muloqotga yaqin simulyatsiyalarda qayta-qayta mashq qilinadi;
- Interaktiv tahlil orqali o'quvchi o'z xatolarini real vaqt rejimida ko'ra oladi;
- O'quvchi o'z tempo va ehtiyojlariga mos o'rganish imkoniga ega bo'ladi (self-paced learning).

Amaliy misollar:

- **Tibbiyot yo'nalishidagi ESP kursida** talabalar AI chatbot orqali bemorlar bilan ingliz tilida dialog yuritishni mashq qiladilar.
- **Yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishda**, AI yordamida akademik uslubda tahliliy yoki diagnostik yozuvlar ishlab chiqiladi, va darhol fikr-mulohaza (feedback) olinadi.
- **Muhandislik sohasidagi ESP** darslarida AI platformalari texnik hujjatlar tuzish va tushuntirish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Cheklovlar va tavsiyalar:

- AI vositalari hali ham insoniy faktorlarni to'liq qamrab ololmaydi (kontekstni chuqur tushunish, madaniy farqlar).

- Talabalarning texnologiyaga nisbatan tayyorgarligi va raqamli savodxonligi muhim omildir.
- O'qituvchilar uchun AI asosida tuzilgan metodik qo'llanmalar zarur.

Ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'qitish (ESP) – bu o'rganilayotgan tilni aniq kasbiy ehtiyojlar bilan uyg'unlashtirishga asoslangan murakkab va mas'uliyatli jarayondir. Mazkur jarayonda ayniqsa **produktiv ko'nikmalar** – ya'ni yozma fikr bildirish, professional matnlarni tuzish, og'zaki ravishda o'z sohasida muloqot qila olish – til kompetensiyasining asosiy omillari sifatida ajralib turadi. Ana shunday sharoitda **sun'iy intellekt (AI)** texnologiyalarining ESPga integratsiyalashuvi ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini bermoqda.

AI vositalari, xususan, yozma matnlarni avtomatik tahlil qilish, grammatik xatolarni aniqlash, talaffuzni baholash, real kasbiy suhbatlarga yaqin simulyatsion muloqotlar yaratish orqali o'quvchiga **individual yondashuv** asosida bilim olish imkonini beradi. Bu o'z navbatida, o'rganuvchilarning o'z-o'zini baholash, tahlil qilish, fikr bildirish va kommunikatsiya qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, AI vositalarining yana bir muhim afzalligi – **tezkor fikr-mulohaza (instant feedback)** berishidir. O'qituvchi yoki guruh ishtirokisiz ham o'quvchi o'z xatolarini darhol ko'rib, ularni tahlil qilishi va takrorlamaslik uchun choralar ko'rishi mumkin. Bu esa mustaqil o'rganish (autonomous learning) tamoyillarini keng qo'llash imkonini yaratadi.

Shu bilan birga, AI texnologiyalaridan foydalanishda ba'zi **cheklovlar** ham mavjud: sun'iy intellekt barcha til nuanslarini, madaniy kontekst va muloqotning ijtimoiy-psixologik jihatlarini to'liq anglay olmaydi; barcha o'quvchilar texnologik vositalardan foydalana olish darajasida emas; o'qituvchilarning texnologik savodxonligi esa hal qiluvchi omil bo'lib qolmoqda.

Mazkur tahlil asosida quyidagi **asosiy xulosalarni** keltirish mumkin:

1. **AI texnologiyalari ESPda produktiv ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi**, ammo ular o'qituvchining to'liq o'rnini bosa olmaydi — balki uni to'ldiradi, mustahkamlaydi.

2. **ESP kurslarini ishlab chiqishda AI vositalarini didaktik jihatdan asosli integratsiyalash zarur:** bu vositalarning vazifalari, chegaralari va yondashuvlari o'qituvchi tomonidan aniq belgilanishi lozim.
3. **O'quvchilarda ham, o'qituvchilarda ham texnologik savodxonlikni oshirish** – sun'iy intellektdan to'laqonli foydalanishning muhim sharti hisoblanadi.
4. **Kelajakdagi ilmiy izlanishlar** AI vositalarining ESPda boshqa kompetensiyalarga (kritik fikrlash, madaniyatlararo kommunikatsiya, til pragmatikasi) ta'sirini chuqur tahlil qilishga qaratilishi lozim.

Yakuniy fikr sifatida aytish mumkinki, **ESP va AI sintezi** XXI asr til ta'limining istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Unga ilmiy-nazariy, metodik va amaliy yondashuv orqali qaralsa, ESP darslarining sifati sezilarli darajada oshadi, o'quvchilar esa o'z kasbiy sohalarida samarali inglizcha muloqot qila oladigan mutaxassislarga aylanishadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. Cambridge University Press.
2. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge University Press.
3. Godwin-Jones, R. (2018). Using Artificial Intelligence in Language Learning. *Language Learning & Technology*, 22(3), 2–11.
4. Beatty, K. (2013). *Teaching and researching computer-assisted language learning* (2nd ed.). Routledge.
5. He, W., Zhang, Z., & Li, W. (2022). Artificial Intelligence in ESP: Enhancing Learner Autonomy and Motivation through AI-based Feedback. *Journal of English for Academic Purposes*, 59, 101108.
<https://doi.org/10.1016/j.jeap.2022.101108>
6. Turing, A. M. (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460. (klassik nazariy asos sifatida)